

Amit az iskolában sem tanultam meg....

Robert Fulghum Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes (Fulgham, 2010) című könyve szellemes történetek sorával írja le az élet furcsaságait, vezeti vissza tulajdonságaink, tapasztalásaink gyökerét az óvodához, mondván: nincs már az életnek lényeges aspektusa, amit az oviban ne lehetne megtanulni. Ebben a cikkben mi mégis azokat az elemeket feszegetjük – némiképp kiforgatva Fulghum eredeti mondanivalóját –, amelyek még az iskolában eltöltött idő során sem szervesülnek, jóllehet mégis szükségesnek tűnnek az életben.

Van-e dolgunk az iskolán túl?

Azt tudjuk, hogy fiataljainknak az iskolában (és a családban) szakavatott vagy kevésbé szakavatott, de felvigyázott kísérőik vannak. Az elsődleges közeg, a család természetadta, „laikus” kísérői, valamint az ennek a viszonyoknak a sérülések elvileg segítő gyermek- és családvédelmi intézményrendszer, illetve a másodlagos közeg (iskola) szakavatott kísérői segítenek az adott közegben való eligazodáshoz, a szocializációs feltételek, folyamatok, normák elfogadásához (azonosuláshoz vagy éppen „kijátszásához”). Felmerül ugyanakkor a kérdés: van-e feladatunk, van-e feladata a közösségnek, a társadalomnak, az államnak a családon és iskolán túl, az úgynevezett szabadidős térben? Megkapunk-e minden szükséges útravalót az iskolától (és a családtól) az élethez? Ahhoz az „élethez”, mely minden rendelkezésünkre álló adat szerint egyszerre kezdődik jóval korábban, mint ahogy azt a 20. században gondolták, miképp jóval később is.¹ Szükséges-e szolgáltatások működtetése ott, ahol a „szabadság teszi a dolgát”? Vagy végre van egy viszonyrendszer, ami „magánügy”, amibe a nagyközösség-társadalom-állam nem avatkozik bele, s az informálisan szerveződő, „hálózatosodó” kortárs kapcsolatok keretei közt találja identitását, idejének felhasználási lehetőségét a fiatal egyén, aki még nem családfenntartó, általában nem vállalkozó s nem is munkavállaló? Van-e, kell-e olyan helyzet, ahol a szolgáltatást igénybe vevő választhat magának segítséget (és nem adottság a jelenléte, mint a családban, vagy belekerül egy – nehezen függetlenséget engedő – helyzetbe, mint az iskolában)? Van-e problémahelyzetben intézményes (vállalkozásokkal, piaci viszonyokkal, civil szerveződésekkel kiegészülő) támogatórendszer? Mi történik a „bajom van” helyzetekkel („drogos vagyok és bajom van ezzel”, „meleg vagyok és bajom van ezzel”, „egyedül vagyok és bajom van ezzel”, „tüntethetnékem van és gondom van ezzel” stb.)? Azaz van-e felelőssége az államnak, a formálisan is szerveződő társadalomnak, mindnyájunknak abban, hogy polgáraink – túl a családi kötelekeken, az iskolai kötelezettségeken – mit kezdenek a szabadidejükkel? Szükséges-e ebben a térben elsősorban a segítségre, támogatásra szorulóknak fogódzót nyújtani, azaz van-e szolgáltatási jellegű állami (állami szakértelem és erőforrás által támogatott) feladat a szabadidős térben?

Természetesen legitim lehet egy nemleges válasz is, de ennek végiggondolt reakciónak kell lennie, nem pedig végiggondolatlan, egységbe nem szervezhető részszabályoknak (lásd például Magyarországon a szórakozóhelyek nyitásának követelményeiről szóló állami szabályozókat), amelyek korántsem szervesülnek egy egységes szabadidő-politika

keretei között. Hovatovább itt nem elsősorban szabályozói, hanem szolgáltatói szerepről beszélünk, de az látszik, hogy a keretek hiánya és a szabadidős ágensekből való pénzkivonás (például: kultúra) meghozta a maga gyümölcsét: a piaci viszonyok között természetes módon a profit a fő szempont, s ezt szem előtt tartva a szabadidőipar nemcsak igényt elégít ki, hanem rögtön meg is teremti azt (lásd: egész nyáron át tartó fesztiválok, valóságshow-k elszaporodása, a nyilvánosság számára működtetett játékipar választék-szegénysége stb.).²

A többszörös szabadság lehetőségével és felelősségével a maga klasszikus fejlődés-
lélektani értelmében az „egyedül elengedett” gyermek találkozik (*Nagy és Trencsényi*, 2012). A probléma ez utóbbi kijelentéssel az, hogy a felnövő gyerek, a lázadó serdülő, a tanácstalan fiatal felnőtt jobbjára nem tud vagy nem akar az első két közeg kíséretől segítséget kérni (a gyermek a kortárs csoportot próbálgatja, a kamasz épp ellentmond mindennek, amit szülei helyesnek tartanak, a fiatal felnőtt leválni készül a családról, a tanártól a meglévő hatalmi szerkezet miatt óztkodnak). A szabadidős közeg épp attól lesz más, mint az iskola, hogy a szerepek a spontán (vagy éppen manipulált, de spontaneitást mutató) formálódó közösség függvényében alakulnak ki. Melyek tehát konkrétan azok a tevékenységek, jellegzetességek, tudások, tulajdonságok, amelyek az iskola és a család viszonyrendszerében ritkán kerülnek átadásra? Vegyük számba, mit nem ad az iskola!

Ahova az iskola mint egyedi pedagógiai intézmény nem ér el

Részvétel: bevonódás, demokrácia, emberi jogok

Az iskola nem (vagy alig, vagy nem hatékonyan, vagy a segítségből kötelező bevezetést formálóan) segíti a fiatalok részvételét a köz dolgaiban. Ide tartozik a fiatalok által a közösség ügyeiből részt kérő, abba bevonódó tevékenységek összessége, a formális ifjúsági szervezetek és a nem formális ifjúsági közösségek által végzett tevékenységek, a demokratikus működés és intézményrendszer jobb interiorizálását célzó, más módon végrehajtott tevékenységek, vagy éppen az emberi jogok megismerésének, befogadásának, gyakorlásának, módjai stb.

Jövőtervezés

Az iskola szaktárgyi világában gyakorlatilag elveszik minden, ami az egyén jövőjét érinti. Alig kap (hatékony) támogatást a fiatal az életstratégia, személyes és szakmai jövőtervezés, az elhelyezkedéshez szükséges kompetenciák tudatosítása, a karriertervezés, stb. kapcsán

Egyéni autonómia (önkifejezés, önmegvalósítás, önfejlesztés)

Ugyancsak nem jellemző az iskola az egyén és az identitáskérdések viszonyának támogatásában: hogy hogyan formáljuk válaszainkat, hogyan reagálunk az ingerekre, hogyan szervezzük, fejezzük ki, fejlesztjük magunkat, testi, lelki és szellemi énjünket.³

Nemformális és informális tanulás

A formális-nonformális-informális tanulási módszerek háromszögében az iskola óhatatlanul a formális tanulási módot preferálja, miközben a modern fejlesztési eszközöknek

régóta része a nemformális és az informális tanulási mód. Gondoljunk akár az aktívizáló (és egészen különböző) egyházi szerveződések „oktatási hálózataira”, vagy az ismeretterjesztő médiára. Korábban a formális szerveződéshez, akár az államhoz közvetlenebbül kötődő ifjúsági szervezetek egészen strukturált képzési alrendszerekkel, tananyagokkal rendelkeztek – részben a munkásmozgalom hagyományainak kései remiszenciáiként –: KISZ-iskolák hálózata, cserkészvezető-képzés, túravezetőképzés stb.

Személyes ifjúságsegítő tevékenység

Az egyenrangú személy-személy közötti (interperszonális) kapcsolatok fájó hiányát mutatja az iskola, ahol az előre meghatározott hatalmi helyzetek (tanár-diák) dominanciája miatt elméletben is alig-alig kerülhet sor az egyenrangú kapcsolatra. Így nem csak az információszolgáltatás, de a tanácsadás és a segítség gyakorlata sem alakulhatott ki iskolai keretek között. Még a „nyitott iskolák” is küzdenek ezzel a feszültséggel, sőt az önkormányzati intézményrendszerbe erősen integrálódott gyermekvédelemhez kötődő formációk is.

Ifjúsági közösségfejlesztő tevékenység

A társadalomban élve valamennyien részesei vagyunk különféle szerveződéseknek, csoportoknak, társaságoknak, szerencsés esetben ezek minőségi válfajának, a közösségeknek; miközben az iskola a mesterségesen összeállított (korosztályilag többnyire homogén) és hierarchizált csoportok világa. Ilyen tekintetben jóformán lehetőség sincs a szabadon alakuló és csoportszerepet dinamikusán változtató csoportok világára az iskolában. Az alternatív iskolák rendre beleütköznek ebbe a kihívásba, gyakori, hogy elbuknak, néhány esetben sikerül alapvetően alternatív formák közt ilyen közösségeket kialakítani. Az alternativitás ebben az esetben gyakran az adott iskolának a politikai establishmenttel való kisebb-nagyobb konfrontációjával, vállalt ellenkultúraként való megjelenésével is együtt jár.

Ifjúsági szolgáltató tevékenység

Alig van mód – s nem elvárás az iskolával, végképp nem az a családokkal szemben – a szolgáltatásjellegű feladatokban való részvételre sem, legyen ez egy rendszeres jellegű vagy intenzív alapú ifjúsági tevékenység (klubok, táborok stb.). Elsősorban a nemcsak értük, hanem velük alkotás tevékenysége korlátozott. Alapvetően az iskolai keretek között nincs mód a laissez faire (lásd még: önfejlesztés, önkifejezés, önmegvalósítás) pedagógiai előnyeinek felhasználására. Ritka alternatív kivételeket tart csak számon a pedagógiatörténet.

Ifjúsági projektek menedzselése

Az iskola alig ad terepet olyan saját, konkrét céllal rendelkező, egyedi tevékenységsorozatnak, amely időben behatárolt (eleje és vége van) és a fiataloknak és/vagy fiatalokkal készül. Amely esetekben igen, ott az iskola – Mihály Ottó kifejezésével – kiterjeszkedő vagy bővített iskola. Ez utóbbi egyfelől jelenti azt, hogy valamifajta társadalmi (leginkább pedagógiai-fejlesztési, de sokszor szociális) célja van (fiataloknak készülő projektek), illetve igyekszik olyan környezetet teremteni, ahol a projekt kudarc esetén a

kockázat (anyagi, erkölcsi, szakmai) kisebb (például: gyakorlott projektmentor segíti a projektet, korlátozott az anyagi felelősségvállalás stb.), de a siker hasonló a nem ifjúságspecifikus projekteknél (fiatalokkal készülő projektek).

Mobilitás és interkulturális tanulás

Egy adott társadalomban kialakuló együttélés egyensúlya nagymértékben függ a többségi és a kisebbségi kultúrák egymáshoz való viszonyulásától, illetve az adott csoportokat képviselők személyes érzékenységétől. E területen belül a multikulturalitás fogalmaköre a sokszínűség, a pluralizmus feltételezhető és valós létét és annak az érintett tág és szűkebb közösség(ek) általi elfogadását jelenti, az interkulturalizmus fogalmaköre pedig az elfogadásra való érzékenyítés (tanulási) folyamatának létét és szükségességét. Az interkulturális tanulás nemcsak a kulturális, nemzeti, etnikai, vallási hovatartozás különbözőségeire való érzékenyítést foglalja magában, e körbe tartoznak a „hétköznapi másságok” is, a fogyatékoságok, a nemi különbözőségek, a szexuális identitások, ideológiai másként gondolkodások, életkori, generációs vagy akár az élet aktuális területét jelentő földrajzi különbözőségek, de ide tartozhatnak azok a tapintatosan vagy képzői indíttatásból akár élesen megközelíthető eltérések is, amelyek a hajszín, szemszín, bőrszín másságát emelik ki. Az iskolák – sokszor homogén – világa jórészt nem ad módot ezen érzékenyítésre.

Önkéntesség

A világunk attól lesz élhető, ha a citoyen attitűd, az önzetlen önzés érzete (altruizmus), az önkéntesség megélhető valóság lesz. Az iskolában ennek kritériumaiból (szabad akarat, baráti körön való túlmutatás, anyagi ellentételezés hiánya, a közjó mozzanata) leginkább a szabad akarat jelleg hiányzik.

Fiatalok a virtuális térben

Az információs társadalom adta lehetőségek alapvetően alakítják át a társas környezetet, az ifjúsági közösségi tereket és az ifjúsági kapcsolati háló stb. fogalmát. Az iskola sokszor nem lát „tanórán túl”, nem érzékeli, hogy a virtuális térben (elsősorban, de nem kizárólag az interneten) milyen kulturális változásokat idéz elő, mi történik a digitális térben a fiatalokkal és azok közösségeivel.

Ahova az iskola mint intézményrendszer nem ér el

Ifjúsági tevékenységek jogi keretei

Nem foglalkozik az iskolarendszer az ifjúsági (a specifikus ifjúsági területű és a teljes joganyagban az ifjúsági szemléletű) jogalkotással és a jogérvényesüléssel, annak vizsgálatával és érvényesítésével. Nem vagy alig (sokszor sajátos, alternatív öndefiníció mellett) értelmezi a gyermeki jogokat (önrendelkezés korlátozása, de a jogképesség érvényesítése), a fiatalok jogait (speciális támogató rendszerek működtetése), nem tudatosítja, hogy a mindenkori államnak a gyermeki jogok érvényesítésével kapcsolatosan fennálló kötelezettségei vannak (sőt konzervatív és szocialista kontextusban is megjelenik, hogy a pedagógusok politikai világnézetüktől függetlenül sokallják a törvényben kodifikált

gyermeki jogokat is). Nem foglalkozik a máig definiálatlan, jogilag nem rendezett kérdésekkel (például: mi történik, milyen a jogi megítélés egy közszerepet vállaló serdülő esetében, közfeladatot ellátó személy-e a segítő személy munka közben, azaz konkrétan, ha például valaki neki vallja be egy füves cigi elszívását, jogi értelemben mi a teendő, van-e jelzési kötelezettség?).

Ifjúsági kutatások

Nem az iskolarendszer kompetenciája a társadalmilag tagolt ifjúsági rétegeknek, magának a rétegződésnek, az ifjúság lokális metszeteinek, sajátos értékek, követendőnek tartott minták, szabadidős és munkatevékenységek mentén szerveződő kis- és nagycsoportjainak vizsgálata, amely a szociológiai alapok mellett már kezdetben is felhasználta a különböző lélektani felfogásokat és eszköztáruk egy részét, a szociálpszichológiai látásmódot és vizsgálati módszereit, ötvözte a szociológiai, vezetéselméleti és pedagógiai kutatások eljárásait.

Ifjúsággal kapcsolatos tervezés

Nem foglalkozik az iskolarendszer a fiatallal mint nem csak diákkal kapcsolatos társadalmi tervezéssel. Sem a hosszútávú (10–20 éves) ifjúsági szempontú cselekvések adott cél(ok) szerinti összerendezése, az erőforrások ennek szolgálatába állítása, sem az ebből következő rövid távú (2–4 éves) teendőket számba vevő, ehhez forrásokat, felelősöket rendelő cselekvési tervvel, sem mint a megvalósult intézkedések ésszerűségét vizsgáló és a tervekkel összevető monitoringgal.

Ifjúság szakmai rendszerek

Nem kapcsolódik az iskolarendszer az ifjúsággal kapcsolatos, nem a diáki mivoltból következő közfeladatok definiálásához és működéséhez. Konkrétan nem foglalkozik ezen feladatrendszerek meghatározásával, az ehhez kapcsolódó humán és finanszírozási rendszerek témájával (érthetőbben: a nem iskolai tevékenységek finanszírozása, a szabadidős feladatok szakembereinek képzése stb.).

Nemzetközi ifjúsági tevékenység

A fiatalokkal foglalkozó tevékenységek egyre inkább túlmutatnak az országhatárokon, ehhez azonban az iskolarendszer nem kapcsolódik. Az ifjúsági szervezetek, kormányzati struktúrák, kutatási folyamatok ugyanis mára már túlnőtték kezdeti kereteiket, s olyan szolgáltatásokat, lehetőségeket, kihívásokat is nyújtanak, melyek csakis széleskörű összefogással, nemzeteken túlmutató együttműködéssel képzelhetőek el. Szükséges lenne tehát foglalkozni a határokon túl értelmezett, nemzetközi fiatalokkal foglalkozó tevékenységek céljával, tartalmával, módszereivel (például interkulturális tanulás), formáival (például hálózatok, határokon átívelő együttműködések), a kereteket adó intézményekkel, szervezetekkel, azok működésével, egymásra utaltságával, felépítésével, jelentősebb dokumentumaival, támogatási programjaival, elsősorban – de nem kizárólag – európai dimenzióban.

Fiatalokkal folyó civil tevékenység

A nonprofit szektor identitásának legfontosabb eleme, hogy alapvető jellemzőiben különbözik az államtól és a gazdasági szervezetektől (a hagyományos felosztás: az állami, illetve a gazdasági mellett ez a harmadik szektor). Különböznek az államtól (közhatalom funkcióinak hiánya) és a gazdaságtól (profitra való törekvés hiánya). A nonprofit szektort leginkább civil szervezetek, azaz önkéntesek által létrehozott és öntevékeny módon működtetett szervezetek alkotják. A civil szervezetek egyik leglényegesebb célcsoportja az ifjúsági korosztályok, s e szegmens sajátos törvényszerűségekkal, jelenségvilággal rendelkezik, amihez az iskolarendszer vajmi kevésbé kötődik.⁴

Az iskolán túlmutató elemek

Ifjúság és család

A családra kétféleképpen is szükséges gondolnunk: egyfelől mint gyermeki, másfelől mint a szülői szerepeknek teret adó intézményre. Ugyanakkor a közösség, a társadalom nem nagyon viszonyul a fiatal családi viszonyaihoz, annak feladataihoz, kötöttségeihez sem mint gyermeki, sem mint szülői tevékenységhez (eltekintve a súlyosan problémás családoktól).

Tanulás és környezet

Kevés mondandónk van a fiatalok számára magáról a tanulásról, a lifelong learningről, a különböző tanulási módokról (formális, nemformális, informális); harmadrészt fogalmilag is követni azon társadalmi változásokat, amely szerint míg régen egy lassan változó világban egy életre elegendő volt az iskolapadban magunkévá tenni az előre meghatározott (mert meghatározható) tudásanyagot, addig mára a tudásanyagok avulása sokkal gyorsabb, s a szükséges tudás megszerzéséhez nem csak a formális oktatási rendszer szolgálhat segítségül, annak megszerzése az ember egész életén át történik, s elsősorban nemformális keretek közt történik.

Fiatalok és a munka világa

A változó szociokulturális közeg, a munkaadók elvárásai, az internet adta kihívások új tudásokat, kompetenciákat igényeltek, amit a hagyományosan lassan reagáló iskolarendszer nem volt képes követni. A foglalkoztatási formákkal a fiatalok iskolásként főként alkalmi munkavállalás, illetve gyakorlati képzés produktív feladatai keretében találkoznak. Mindezt tetézi, hogy az első munkába állás ideje egyre inkább kitolódik, s így a pályakezdés is egyre bizonytalanabbá válik. Saját vállalkozás indítása kapcsán hiányzik a teljes spektrumú, személyre szabott vállalkozói képzés, amely segíti a fiatalokat az ötlettől a felkészülésen és vállalkozásalapításon át a működtetés közbeni problémák megoldásában. A leszakadó fiatalok önmenedzselési képessége gyengének bizonyult, így a meglévő tudásukat sem tudták „eladni”, ami tovább nehezítette a munkához jutásuk esélyeit. A fiatalok „rosszul szocializálódnak” a munkaerőpiac kapcsán. A felnövő fiatal sem mint foglalkoztatott (illetve absztrakt szinten az ifjúsági foglalkoztatottság), sem mint önfoglalkoztató (illetve az önfoglalkoztatás), sem mint munkanélküli (illetve az ifjúsági munkanélküliség) nincs birtokában a munkaerőpiacon szükséges tudásoknak.

Ifjúság és egészségvilág

A fiatalok körében az egészségi állapot legfőbb mérőszámai a rizikómagatartások. Némi túlzással ezek mai kezelése kimerül⁵ a drogok – a mai kémia miatt nem túl hasznos – tiltásában és a dohányárúk, alkoholtermékek sokszor be nem tartott és könnyen kijátszható eladási tilalmában, néha egy-egy, a serdülő számára eleve kevésbé hatásos, felvilágosító kampánnyal megtűzdelve. Egyfelől ugyanis a kortárs csoportok és az ifjúságsegítők támogatásával a fiatalok egészségmagatartása még pozitív irányba befolyásolható, ha azokhoz nem a tiltás, elrettentés eszközeit használjuk (ugyanis a magatartás kockázatai csak nagy időeltolással jelennek meg, így a kockázatos magatartás negatív következményeivel a fiatal még gyakorlatilag nem számol. Hovatovább a függőségi (és kóros függetlenségi) magatartások sokkal szélesebbek a dohány, alkohol és drogtermékeknél.

A fiatal mint fogyasztó

Az ifjúsági korosztályok megjelentek mint önálló fogyasztók, akik rendelkeznek bizonyos (jól meghatározható) igényekkel és rendelkeznek bizonyos (jól meghatározható) jövedelemmel, s mind lehetőségeik, mind igényeik lényegesen különböznek az idősebb generációkéétól.⁶ Ilyen fogyasztási cikké vált és kisközösségi intézményből a tömegtermelés intézménye irányába lépett el a fiatalok számára „gyártott” kulturális termékek hada is, amely megszűnt az autonóm kultúra otthona lenni. Ugyanakkor épp az új ifjúságjelenségekben tűnik elő erőteljesen az ifjú mint nem fogyasztó, hanem a kultúra csinálója értelmezés (lásd gyakorlatilag az összes internetes sikersztorit, s ez sokszor párhuzamosan jelentkezik, lásd: a szavazásos reality show-kat, vagy a tehetségkutató műsorokat). Nem foglalkozunk intézményi szinten a fiatal személyiség, az egyén, a médiabefogadó hierarchikus rendszerek általi nyomás alá kerülésével, az információ minőségének, hitelességének biztosításával.

Fiatalok és identitás

Egy adott csoporthoz, közösséghez való tartozás alapvetően meghatározza az egyén önképét. Az önmagáról gondolkodó egyén egy idő után eljut a maga és a világ viszonyáról való állásfoglaláshoz. Ugyanakkor nincs társadalmi intézmény, amely a fiatalok lokális, nemzeti és európai identitásával, politikai és vallási szocializációjával, mobilitásával, annak következményeivel, s mindnyájan tudjuk: migrációjával foglalkozna. Pusztán szomorúan konstatáljuk: ez a migráció tőlünk a nyugati uniós államok felé irányul.

Marginalizálódás

A meritokratikus társadalom (nyilván idealisztikus) víziója szerint törekedni kell arra, hogy mindenki érdeme és teljesítménye szerint részesedjen a javakból, azzal, hogy bizonyos minimum a 21. században mindenki számára biztosítandó civilizációs elvárás. Azaz garantálandó, hogy ma már senki ne fagyhasson meg (fázzon) és halhasson éhen (éhezzen), és legyen hol nyugovóra hajtja a fejét. Ilyen értelemben – miután a gyermek a civilizált emberi kultúrákban nem tehető cselekedeteiért (csak a maga szintjén) felelősé, főképp nem szülei cselekedeteiért – egyetlen gyermeknél sem elfogadható a legalább minimális szükségletek kielégítésének hiánya. Bár észleljük, de vajmi keveset teszünk a gyerekszegénység (‘child poverty’), az ifjúság társadalmi kirekesztése, illetve ennek ellentéte: társadalmi befogadása (‘youth social exclusion/inclusion’) kapcsán. Ennek speciális válfajairól, a kisebbségi és az akadályozotti, fogyatékos létről nem is beszélve.

A peremre szorított csoportok sajátos közösségalkotási, fogyasztási, tanulási stb. struktúrája ma még csak Kasszandrák szavai közt jelenik meg riadóként, pedig a társadalom beláthatatlan szakadását igéri.

Deviancia

Az ifjúsági korosztályok és a bűnözés kapcsolatáról is kétféleképpen érdemes beszélni: elsősorban az áldozattá válás és csupán másodsorban az ifjúsági bűnözés kapcsán. Az előbbiről kétségkívül kevesebb szó esik, de tudnunk kell, hogy sokkal inkább jellemző ez, mint hogy a fiatal maga bünt kövessen el, pusztán az előbbinek látenciája magas, felkutathatósága csekély. Hasonlóképp a fentiekhez alig van társadalmi intézmény, amely az ifjúkori áldozattá válás, a bűnmegelőzés és a fiatalkori bűnözés és bűnmegelőzés kapcsán képviselné a társadalmi felelősséget.

Élhető környezet

És végül alig esik szó az élhető fizikai környezeten túl a fiatalokkal kapcsolatos humán és információs környezetről. Ez előbbi az emberi környezet, a mindennapok humán érintkezését jelenti, utóbbi pedig az információs társadalomnak aposztrofált változás-együttesben a fiatalok információs környezetét érinti.

Az ifjúságügy modellje

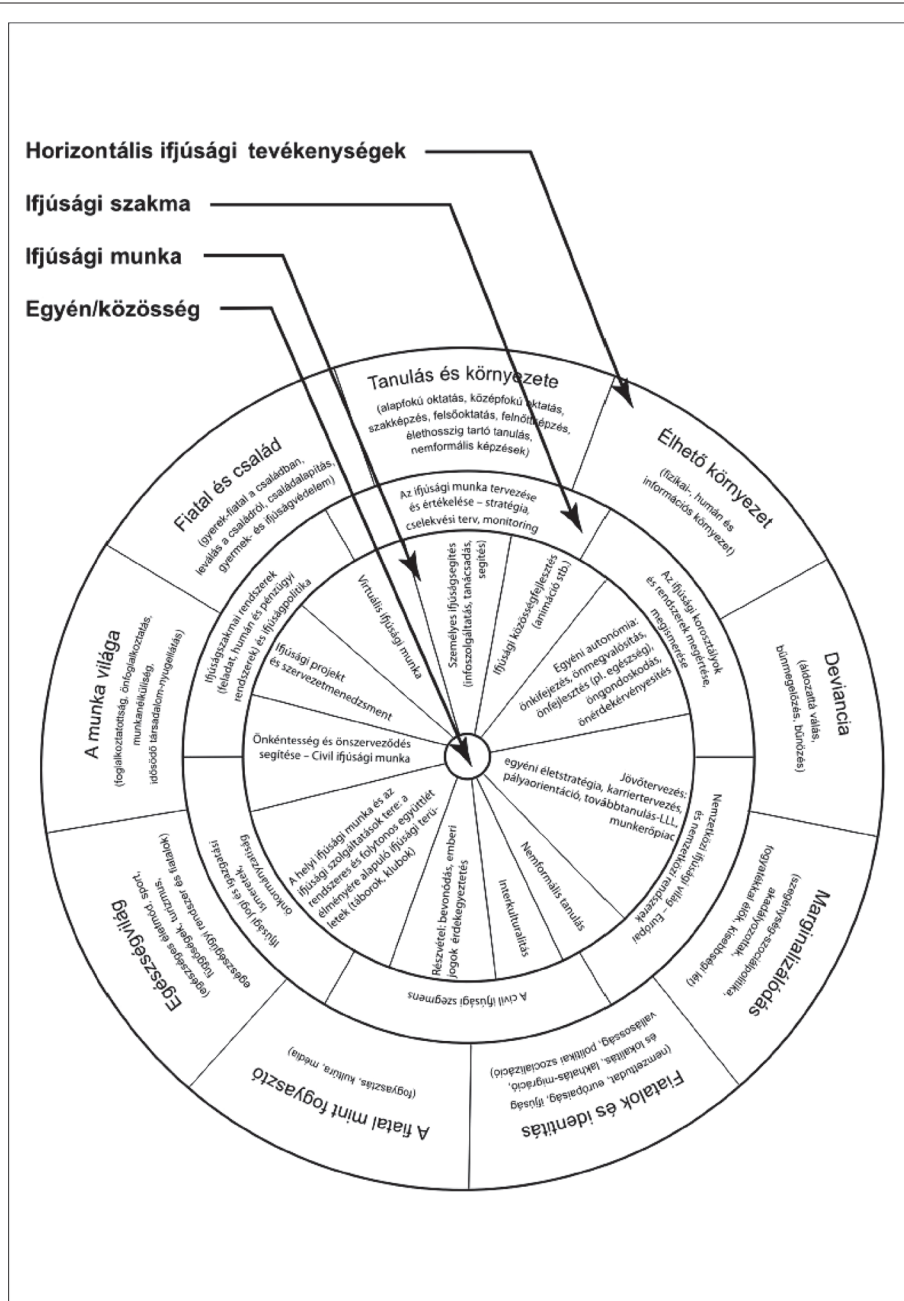
Összeszedve azon területeket, ahol hiányt érzékelünk, kénytelenek vagyunk megfogalmazni: ha sem a család, sem az iskola jellegzetesen nem mutat szándékot ezen területeken a képességfejlesztésre, találnunk kell olyan közeget, amelynek felelősségévé tehető az ezen elemekkel való foglalatosság. Adódik, hogy harmadik szocializációs közeg, a szabadidős szféra lesz az, ahol ezen tulajdonságok kapcsán történhet valamilyen tervezett tevékenység. Ahhoz, hogy ez a történet ne esetleges legyen, igyekeztünk a fent megfogalmazott hiányokat egységes szerkezetbe szedni (az ifjúságügy néven megjelenő paradigmát, illetve ennek alapvetéseit, rendszerét összefoglalni).

E segítő szakmák feladata az ifjúsági korosztályok tagjai tekintetében az önmagáért és közösségeiért felelős polgárrá válás mással nem helyettesíthető támogatása elsősorban a szabadidős (harmadlagos) szocializációs terep megmunkálásával, de (re)szocializációs szükséghelyzetben akár valamennyi szocializációs terepen.⁷

A fenti negatív megfogalmazásokat feladattá konvertálva az ifjúságügy tevékenység-térképét egyfajta hagymamodellbe szervezhetjük (1. ábra). Ennek alapja az egyénnel/közösséggel kapcsolatos tevékenység közvetlen (konkrét), illetve közvetett (absztrakt) mivolta. A modell középpontjában maga az egyén (illetőleg közössége) áll, akiről az ifjúsági tevékenység tulajdonképpen szól (esetünkben ifjúsági tevékenységnek a szabadidőben, önkéntesen, az ifjúsági korosztályokkal végzett tevékenység értendő). Az első héjon belül azon tevékenységek köre található, amelyek közvetlen szereplője az egyén vagy közösség (ifjúsági munka). A középső hagymahéjba (ifjúsági szakma) tartozik minden olyan tevékenység, amely csak közvetett módon kerül kapcsolatba magával az egyénnel (közösséggel), „pusztán” szervezi azt, megadja kereteit és megalkotja szintetizáló elméleteit. A külső hagymahéj a horizontális ifjúsági megközelítés terepe, a más szakmához történő kapcsolódások helyezkednek el itt (oktatás, szociális munka, kultúra, stb.).

Az ifjúsági munka területei esetében azokat a terepeket vettük számba, ahol szorosan az ifjúsági generációkkal magukkal, azok tagjaival kapcsolatban történik tevékenység. Az ifjúsági szakma területeinek nevezzük jelen esetben azokat a szegmenseket, ahol a

2. ábra. Ifjúsági munka, ifjúsági szakma, horizontális ifjúsági tevékenységek

közvetlen munkánál elvonatkozottabb módon – az absztrakció egy magasabb szintjén – folyik érdekükben a munka. Dolgozatunkban az ifjúsági munka 11, az ifjúsági szakma további hat és a horizontális ifjúsági tevékenységek kilenc területére mint témafókuszra teszünk javaslatot (2 ábra).

Az ifjúsági munka területei

Részvétel: bevonódás, demokrácia, emberi jogok

E terület tartalmazza a fiatalok részvételét a köz dolgaiban. Ide tartozik a fiatalok által a közösség ügyeiből részt kérő, abba bevonódó tevékenységek összessége, a formális ifjúsági szervezetek és a nem formális ifjúsági közösségek által végzett tevékenységek, a demokratikus működés és intézményrendszer jobb interiorizálását célzó, más módon végrehajtott tevékenységek, vagy az emberi jogok megismerésének, gyakorlásának, befogadásának módjai stb. (például, de nem kizárólag az ifjúsági részvétel a település életében: települési ifjúsági önkormányzatok létrehozása, működtetése, ifjúsági képviselő stb.).

Jövőtervezés

Az iskola szaktárgyi világában gyakorlatilag elveszik minden, ami az egyén jövőjét érinti. Alig kap támogatást a fiatal az életstratégia, a személyes és szakmai jövőtervezés, az elhelyezkedéshez szükséges kompetenciák tudatosítása, a karriertervezés, stb. kapcsán. Emellett a formális-nonformális-informális tanulási módok háromszögében az iskola óhatatlanul a formális tanulási módot preferálja, miközben a modern fejlesztési eszközöknek régóta része a nemformális és az informális tanulás. Az ifjúsági munka – jellemzően fogva – ezen területeken igyekszik elsősorban hozzáadott értéket produkálni, illetve hiánypótolni.

Egyéni autonómia (önkifejezés, önmegvalósítás, önfejlesztés)

Ugyancsak nem jeleskedik az iskola az egyén és az identitáskérdések viszonyának támogatásában: hogy hogyan formáljuk válaszainkat, hogyan reagálunk az ingerekre, hogyan szervezzük, fejezzük ki, fejlesztjük magunkat, testi, lelki és szellemi éntünket.

Személyes ifjúságsegítő tevékenység

Az egyenrangú személy-személy közötti (interperszonális) kapcsolatok, az előre meghatározott hatalmi helyzetek viszonyrendszere okán a családtól és az iskolától idegen egyenrangú kapcsolat alapuló viszonyrendszer tartozik ide, amelynek részei az információs szolgáltatás, a tanácsadás és a segítség.

Ifjúsági közösségfejlesztő tevékenység

Társadalomban élve valamennyien részesei vagyunk különféle szerveződéseknek, csoportoknak, társaságoknak, szerencsés esetben ennek minőségi válfajának: a közösségeknek. Ilyen értelemben ezen a területen teljesebben ki a nem mesterségesen összeállított (így korosztályilag sem homogén) és nem hierarchizált csoportok világa. E terület foglalkozik a fiatal társas lényként jelentkező mivoltával, csoportszükségleteivel (valahova tartozás érzete, csoportszerepek stb.) és azok fejlesztési aspektusaival.

Intézményesült ifjúsági szolgáltató tevékenység

Erre a területre a „minden, ami helyben történik” kifejezéssel mutathatnánk rá a legjobban. A helyi ifjúsági munka ugyanis behatárolható földrajzi területen (település, városrész, kerület), az ifjúság érdekében, illetve az ifjúsági korosztály közösségei és szervezetei által végzett, szervezett tevékenységek összességéeként ragadható meg. Ide tartoznak az ifjúságsegítő szakemberek által nyújtott helyi szolgáltatások, szolgáltatásszervezés, szakfeladatok, a formális ifjúsági szervezetek és a nem formális ifjúsági közösségek által végzett tevékenységek (a terület két fő fókusza a rendszeres jellegű vagy intenzív alapú ifjúság tevékenység: klubok, illetve táborok stb.); más szervezetek és szakemberek segítő munkája; valamint az általuk nyújtott szolgáltatások, de részben az önkormányzatok ifjúsági korosztállyal kapcsolatos tevékenysége, különösen az ifjúsági referensek-tanácsnokok feladatai.

Ifjúsági projektek menedzselése

E terület olyan saját konkrét céllal rendelkező egyedi tevékenységsorozatokat ölel fel (projektek), amelyek időben behatároltak (eleje és vége van) és a fiataloknak és/vagy fiatalokkal készülnek. Ez utóbbi egyfelől jelenti azt, hogy valamifajta társadalmi (leginkább pedagógiai-fejlesztési, de sokszor szociális) célja van (fiataloknak készülő projektek), illetve igyekszik olyan környezetet teremteni, ahol a projekt kudarca esetén a kockázat (anyagi, erkölcsi, szakmai) kisebb (például: gyakorlott projektmentor segíti a projektet, korlátozott az anyagi felelősségvállalás stb.), de a siker hasonló a nem ifjúságspecifikus projekteknel (fiatalokkal készülő projektek).

Mobilitás és interkulturális tanulás

Egy adott társadalomban kialakuló együttélés egyensúlya nagymértékben függ a többségi és a kisebbségi kultúrák egymáshoz való viszonyulásától, illetve az adott csoportokat képviselők személyes érzékenységétől. E területen belül a multikulturalitás fogalomköre a sokszínűség, a pluralizmus feltételezhető és valós létét és annak az érintett táj és szűkebb közösség(ek) általi elfogadását jelenti, az interkulturalizmus fogalomköre pedig az elfogadásra való érzékenyítés (tanulási) folyamatának létét és szükségességét. Az interkulturális tanulás nemcsak a kulturális, nemzeti, etnikai, vallási hovatartozás különbözőségeire való érzékenyítést foglalja magában, e körbe tartoznak a „hétköznapi másságok” is, a fogyatékosok, a nemi különbözőségek, a szexuális identitások, ideológiai másként gondolkodások, életkori, generációs vagy akár az élet aktuális területét jelentő földrajzi különbözőségek, de ide tartozhatnak azok a tapintatosan vagy képzői indíttatásból akár élesen megközelíthető eltérések is, amelyek a hajszin, szemszin, bőrszin másságát emelik ki. Az iskolák – sokszor homogén – világa jórészt nem adó módot ezen érzékenyítésre.

Önkéntesség

Az önkéntesség a társadalom tagjainak szolidaritásán alapul: világunk attól lesz élhető, ha a citoyen attitűd, az önzetlen önzés érzete (altruizmus), az önkéntesség megélhető valóság lesz. Ennek kritériumaival (szabad akarat, baráti körön való túlmutatás, anyagi ellentételezés hiánya, a közjó mozzanata), illetve az egyén ezt befogadó és altruista magatartásformáival foglalkozik az ifjúsági munka ezen szelete.

Fiatalok a virtuális térben

Az információs társadalom adta lehetőségek alapvetően alakítják át a társas környezetet, az ifjúsági közösségi tereket és az ifjúsági kapcsolati háló stb. fogalmát. Más szocializációs közeg sokszor nem lát „a lakáson vagy a tanórán túlra”, nem érzékeli, hogy a virtuális tér (elsősorban, de nem kizárólag az internet) milyen kulturális változásokat idéz elő, mi történik a digitális térben a fiatalokkal és közösségeikkel.

Az ifjúsági szakma területei

Ifjúsági tevékenységek jogi keretei

E terület foglalkozik az ifjúsági (a specifikus ifjúsági területű és a teljes joganyagban az ifjúsági szemléletű) jogalkotással és jogérvényesüléssel, annak vizsgálatával és érvényesítésével. Értelmezi a gyermeki jogokat (önrendelkezés korlátozása, de a jogképesség érvényesítése), a fiatalok jogait (speciális támogató rendszerek működtetése), tudatosítja, hogy a mindenkori államnak a gyermeki jogok érvényesítésével kapcsolatosan fennálló kötelezettségei vannak. Foglalkozik a máig definiálatlan, jogilag nem rendezett kérdésekkel (például: mi történik, milyen a jogi megítélés egy közszerepet vállaló serdülő esetében, közfeladatot ellátó személy-e a segítő személy munka közben, azaz konkrétan, ha például valaki neki vallja be egy füves cigi elszívását, jogi értelemben mi a teendő, van-e jelzési kötelezettség?) és az ifjúsági törvénynek nevezett, az ifjúságügyet jogilag is megalapozó szabályrendszerrel (illetve ennek szükségességével, elemeivel, hiányával).

Ifjúsági kutatások

E terület kompetenciája a társadalmilag tagolt ifjúsági rétegeknek, magának a rétegződésnek, az ifjúság lokális metszeteinek, sajátos értékek, követendőnek tartott minták, szabadidős és munkatevékenységek mentén szerveződő kis- és nagycsoportjainak vizsgálata, amely a szociológiai alapok mellett már kezdetben is felhasználta a különböző lélektani felfogásokat és eszköztáruk egy részét, a szociálpszichológiai látásmódot és vizsgálati módszereit, ötvözte a szociológiai, vezetéselméleti és pedagógiai kutatások eljárásait.

Ifjúsággal kapcsolatos tervezés

E terület foglalkozik a fiatalokkal kapcsolatos társadalmi tervezéssel, ennek részeként helyi, középszintű vagy országos, hosszútávú (10–20 éves) ifjúsági szempontú cselekvések adott cél(ok) szerinti összerendezésével, az erőforrások ennek szolgálatába állításával (stratégia), az ebből következő rövid távú (2–4 éves) teendőkkal és az ehhez forrásokat, felelősöket rendelő úgynevezett cselekvési tervvel, valamint a megvalósult intézkedések ésszerűségét vizsgáló és a tervekkel összevető monitoringgal.

Ifjúság szakmai rendszerek

E területen vizsgáljuk az ifjúsággal kapcsolatos feladatokat (magán, közösségi és közfeladatok). Konkrétan ezen feladatrendszer meghatározása, az ehhez kapcsolódó humán (képzési, foglalkoztatási) és finanszírozási rendszerek (pályázati, fejlesztési stb.) témája kerül itt terítékre.

Nemzetközi ifjúsági tevékenység

A fiatalokkal foglalkozó tevékenységek egyre inkább túlmutatnak az országhatárokon. Az ifjúsági szervezetek, kormányzati struktúrák, kutatási folyamatok ugyanis mára már túlnőtték kezdeti kereteiket, s olyan szolgáltatásokat, lehetőségeket, kihívásokat is nyújtanak, melyek csakis széleskörű összefogással, nemzeteken túlmutató együttműködéssel képzelhetőek el. Szükséges tehát foglalkozni a határokon túl értelmezett, nemzetközi fiatalokkal foglalkozó tevékenységek céljával, tartalmával, módszereivel, formáival, a kereteket adó intézményekkel, szervezetekkel, azok működésével, egymásra utaltságával, felépítésével, jelentősebb dokumentumaival, támogatási programjaival, elsősorban – de nem kizárólag – európai dimenzióban.

Fiatalokkal folyó civil tevékenység

A nonprofit szektor identitásának legfontosabb eleme, hogy alapvető jellemzőiben különbözik az államtól és a gazdasági szervezetektől (a hagyományos felosztás: az állami, illetve a gazdasági mellett ez a harmadik szektor). Különböznek az államtól (közhatalom funkcióinak hiánya) és a gazdaságtól (profitra való törekvés hiánya). A nonprofit szektort leginkább civil szervezetek, azaz önkéntesek által létrehozott és öntevékeny módon működtetett szervezetek alkotják. A civil szervezetek egyik leglényegesebb célcsoportja az ifjúsági korosztályok, s e szegmens sajátos törvényszerűségekkal, jelenségvilággal rendelkezik. (Különbsége az önkéntesség ifjúsági munkabeli területétől, hogy itt nem az egyén, hanem a társadalmi nagycsoport van a fókuszban.)

Horizontális ifjúsági tevékenységek

Ifjúság és család

A fiatal családi viszonyaival, kötöttségeivel, terével foglalkozik a terület. A családra két-féleképpen is szükséges gondolnunk: egyfelől mint a gyermeki, másfelől mint a szülői szerepeknek teret adó intézményre. Ha tekintetbe vesszük, hogy sok minden máshoz hasonlóan a család fogalma is változott az évszázadok, -ezredek folyamán, változik ma is, sőt sokszor homlokegyenest ellenkező értelmet nyert (vesd össze középkori háznépet⁸ mint családot a 20. századi nukleáris családdal⁹), nem kerülhető meg, hogy leszámoljunk a ma épp hagyományosnak nevezett család fogalmának kizárólagosságával (fogalmi problémái mellett azért is, mert jellemzően nem ezt jelentette a család a múltban), ahol egy férfi és egy nő élethosszig tartó házasságát tekintjük egyedül családnak. A család ugyanis nem zárt és statikus, hanem nyílt és dinamikus rendszer, így nem elsősorban a család van válságban (hiszen az igazodik az adott kor elvárásaihoz), hanem a házasság intézménye és a hagyományos családmódel újragondolandó.

Tanulás és környezet

Az iskola mint másodlagos szocializációs közeg, a közeg esetleges sérülése, azaz a fiatal mint az oktatási rendszer alanya tartozik e területhez: elsősorban a formális tanulás, azaz az alapfokú, középfokú oktatás, szakképzés, felsőfokú és felnőttoktatás. E helyen foglalkozunk emellett a lifelong learninggel (LLL, élethosszig tartó tanulás), amelynek gondolata egyfelől igyekszik egységes koncepcióba helyezni az ember egész élete során

meglévő tudásvágyának kielégítését; másfelől egy szerkezetbe illeszteni a különböző tanulási módokat (formális, nemformális, informális); harmadrészt fogalmilag is követni azon társadalmi változásokat, amely szerint míg régen egy lassan változó világban elegendő volt egy életre az iskolapadban magunkévá tenni az előre meghatározott (mert meghatározható) tudásvagyont, addig mára a tudásanyagok avulása sokkal gyorsabb, s a szükséges tudás megszerzéséhez nem csak a formális oktatási rendszer szolgálhat segítségül, annak megszerzése az ember egész életén át és elsősorban nemformális keretek közt történik.

Fiatalok és a munka világa

E területhez tartozik a fiatal mint foglalkoztatott, illetve absztrakt szinten az ifjúsági foglalkoztatottság, a fiatal mint önfoglalkoztató, illetve az önfoglalkoztatás, a fiatal mint munkanélküli, illetve az ifjúsági munkanélküliség.

A változó szociokulturális közeg, a munkaadók elvárásai, az internet adta kihívások új tudásokat, kompetenciákat igényeltek, amelyet a hagyományosan lassan reagáló iskolarendszer nem volt képes követni. A foglalkoztatási formákkal a fiatalok iskolásként főként alkalmi munkavállalás, illetve gyakorlati képzés feladatai keretében találkoznak. Mindezt tetézi, hogy az első munkába állás ideje egyre inkább kitolódik, s így a pályakezdés is egyre bizonytalanabbá válik. A leszakadó fiatalok önmenedzselési képessége gyengének bizonyult, így a meglévő tudásukat sem tudták „eladni”, ami tovább nehezítette a munkához jutásuk esélyeit. A fiatalok „rosszul szocializálódnak” a munkaerőpiac kapcsán. Emellett saját vállalkozás indításához hiányzik a teljes spektrumú, személyre szabott vállalkozói képzés, amely segíti a fiatalokat az ötlettől a felkészülésen és vállalkozásalapításon át a működtetés közbeni problémák megoldásában. S mindebből következően itt tárgyaljuk az ifjúsági munkanélküliség és az idősödő társadalom, illetve a nyugellátás kérdéskörét is.

Ifjúság és egészségvilág

A fiatalok körében az egészségi állapot legfőbb mérőszámai a rizikómagatartások; némi túlzással ezek kezelése kimerül a drogok – a mai kémia miatt nem túl hasznos – tiltásában és a dohányárak, alkoholdermékek sokszor be nem tartott és könnyen kijátszható eladási tilalmában, néha egy-egy, a serdülő számára eleve kevésbé hatásos, felvilágosító kampánnyal megtűzdelve. Egyfelől ugyanis a kortárs csoportok és az ifjúságsegítők támogatásával a fiatalok egészségmagatartása még pozitív irányba befolyásolható, ha azokhoz nem a tiltás, elrettentés eszközeit használjuk (ugyanis a magatartás kockázatai csak nagy időeltolással jelennek meg, így a kockázatos magatartás negatív következményeivel a fiatal még gyakorlatilag nem számol). Másfelől a függőségi (és kóros függetlenségi) magatartások sokkal szélesebbek a dohány-, alkohol- és drogtermékekénél. Emellett a sportnak mint egészségmegőrzési technikának az ifjúsági generáció tagjainak mindennapjaiba való beépülésével is foglalkozik a terület. Tárgyunk szempontjából közösségfejlesztő aspektusuk miatt a csapatban vagy legalább ellenféllel szervezett sportok érdemelnek kiemelt figyelmet, de az egészségfejlesztés szempontjából bármely fizikai aktivitást igénylő tevékenység fontos. Emellett az egészséges életmód specifikus ága, az ifjúsági turizmus a köznyelvben többféle értelemmel bír: értelmezhető korszakportként, egyfajta piaci szegmensként (hátizsákos, illetve ifjúságiszálló-turizmus, ifjúsági csere), de a tanulási célú turizmust is értik alatta. Továbbá e területhez tartozik az egészségügyi ellátórendszer és a fiatalok kapcsolata.

A fiatal mint fogyasztó

Az ifjúsági korosztályok megjelentek mint önálló fogyasztók, akik rendelkeznek bizonyos (jól meghatározható) igényekkel és rendelkeznek bizonyos (jól meghatározható) jövedelemmel¹⁰, s mind lehetőségeik, mind igényeik lényegesen különböznek az idősebb generációkétól. Hovatovább az utóbbi időben a kultúra, művelődés fogalma is nagyfokú átalakuláson ment-megy keresztül (Szabó, 2005). Habermas a „kultúrán elmélkedő közösségtől a kultúrát fogyasztó közösségig” (Habermast idézi: Kovalcsik, 2003, 12. o.) gondolati ívét tovább bontva rá kell jönni, hogy ma a kulturális intézmények inkább a kultúra „kisipari műhelyei”, ahol a kultúra „nagyipari termékeinek” a helyi kiszerezése folyik, és nem a szabadművelődés és az autonóm kultúra otthona (Kovalcsik, 2003). A kultúra ma már jobbára nem az osztálytermekben, hanem a tévéstudiókban zajlik (György, in *Buckinham*, 2002), s szinte elkerülhetetlen a személyes, a csoportos és a tömegkommunikáció „összeolvadása”. Ezzel együtt a személyiség, az egyén, a média-befogadó elnyomás alá kerül a hierarchikus rendszerek által, amelyek szándékkal vagy szándék nélkül, de valamennyien manipulálnak. A média mind szórakoztató, mind hírközlő, mind kulturális funkcióját is e területen értelmezzük.

Fiatalok és identitás

Egy adott csoporthoz, közösséghez való tartozás alapvetően meghatározza az egyén önképét. Az önmagáról gondolkodó egyén egy idő után eljut az éntudat megfogalmazhatóságáig, amit azonosságnak vagy identitásnak hívunk. Ez az identitás szól magunk és a világ viszonyáról, így azon lényeges értékképzőkről, amelyeket sajátunknak érzünk, amelyekhez azonosságunk érdekében szükségszerűen viszonyulunk életünk során, de akár egyes életszakaszainkban is. Természetesen sok közösséghez tartozunk, sőt még ugyanazon szinten is több csoporthoz kötődhetünk. A több identitás (akár a nemzet szintjén is) nem jelent összeegyeztethetetlen tudattartalmakat. Ugyanez igaz, ha megkeressük az európai gazdasági, politikai, földrajzi egységen túlmutató mélyebb tartalmat, de identitástudatról mégis leginkább a lakóhely viszonylatában beszélhetünk, s ebben az értelemben a lokalitás kiemelt jelentőségű az identitás meghatározásában. Így e területen beszélünk vidéki és városi (‘rural’ és ‘urban’) fiatalokról, illetve e terület foglalkozik az ifjúsági migrációval, társadalmi és földrajzi mobilitással, továbbá a fiatalok és a – mára hagyományos társadalomszervező funkcióját elvesztett – vallás kapcsolatával, illetve a politikai szocializációval. (A terület abban különbözik az ifjúsági munka egyéni autonómia területétől, hogy itt nem az egyén, hanem a társadalmi csoport van a fókuszban.)

Marginalizálódás

A meritokratikus társadalom (nyilván idealisztikus) víziója szerint törekedni kell arra, hogy mindenki érdeme és teljesítménye szerint részesedjen a javakból, azzal, hogy bizonyos minimum a 21. században mindenki számára biztosítandó civilizációs elvárás. Azaz garantálandó, hogy ma már senki ne fagyhasson meg (fázzon) és halhasson éhen (éhezzen), és legyen hol nyugovóra hajtsa a fejét. Ilyen értelemben – miután a gyermek a civilizált emberi kultúrákban nem tehető cselekedeteiért (csak a maga szintjén) felelősé, főképp nem szülei cselekedeteiért – egyetlen gyermeknél sem elfogadható a legalább minimális szükségletek kielégítésének hiánya. E témát tárgyalva kerül sor a gyerekszegénység (‘child poverty’), az ifjúsági társadalmi kirekesztés (‘social exclusion of youth’),

illetve ennek ellentéte, a társadalmi befogadás ('social inclusion of youth') fogalmának értelmezésére. Ennek speciális válfajait: a kisebbségi és az akadályozotti, fogyatékos létet is e terület tárgyalja.

Deviancia

E területhez tartozik az ifjúkori áldozattá válás, a bűnmegelőzés és a fiatalkori bűnözés. A társadalmi zavart okozó magatartások közül elsősorban az egyén számára hátrányos következményekkel járókat vesszük e területen górcső alá. Ennek egyik ágaként az ifjúsági korosztályok és a bűnözés kapcsolatáról is kétféleképpen érdemes beszélni: elsősorban az áldozattá válás és csupán másodsorban az ifjúsági bűnözés kapcsán. Az előbbiről kétségkívül kevesebb szó esik, de tudnunk kell, hogy sokkal inkább jellemző ez, mint hogy a fiatal maga bünt kövessen el, pusztán az előbbinek látenciája magas, felkutathatósága csekély. Továbbá e terület tekinti át a fiatalok és a bűnmegelőzés területét is.

Élhető környezet

E terület három részre oszlik: a fizikai környezet, a humán környezet és az információs környezet részekre. Ez előbbi a fenntartható fejlődés (biokapacitás, ökológiai lábnyom stb.) témakörét érinti, az emberi környezet a mindennapok humán érintkezését jelenti, utóbbi pedig az információs társadalomnak aposztrofált változásegyüttesben az információgazdálkodás (megszerzés, azzal való műveletvégzés és kibocsátás) tárgykorét elemzi.

Az iskolai pedagógia és az ifjúságügy viszonya erős párhuzamot mutat a hagyományos számítógépes hálózati (webgyes) és a webkettes tartalmak viszonyával. Míg a hagyományos iskolai keretek közti pedagógia nagy erőforrásigényű, adatközlő jellegű, továbbá hagyományosan – és sokszor jóformán átprogramozhatatlanul – a tömeges passzív befogadásra épül (jelenleg is küzd mind az erőforrásproblémákkal, mind az adatközlő, hagyományos passzív szerepből való kitöréssel), addig az ifjúságügy alapvetéseinél fogva épít a résztvevők bevonódására, természetes aktivitására, s mint ilyen, erőforrásigénye is jóval csekélyebb (gondoljunk csak arra, hány újságíró igényel egy hírportál és mennyivel kevesebb erőforrást egy bloghálózat). Mindez nem jelenti a hagyományos (sokszor frontális) adatközlés jellegének, szükségességének tagadását, pusztán – miképp egyszerre tájékozódunk a hírportálokról és a blogokról – azt jelzi, hogy az ifjúságügy helyet kér a pedagógia asztalánál.

Konklúzió

Az államnak felelőssége van abban, hogy polgárainak a társadalomba történő beilleszkedése sikeres legyen. Az ifjúsági korosztályok esetében e felelőség speciális intézkedéseket és figyelmet követel meg. Emellett az államnak érdeke az is, hogy a felnövekvő korosztályok ismerjék és elfogadják azokat a társadalmi normákat, amelyekben élünk, s hogy maguk is képesek legyenek azok átörökítésére, alakítására.

Ma a fiatalokat leginkább diáknak látjuk, holott az érintett korosztályok élete a felnőtté válás folyamatában egységes és oszthatatlan, nem kezelhető szakterületenként, ezért szektorokat átívelő koncepcióval kell rendelkezünk a felnövekvő nemzedékekkel kapcsolatos teendőkről. „Az állam »látja« őket, ha iskolában vannak – de nem látja őket, ha mellette vagy kívül; látja őket, ha akut betegek – de nem látja őket, amikor az egészségüket kockáztatják; látja őket, ha munkanélküliek lettek, de nem látja, amikor munkavál-

lalási képességeik hiányában csődöt mondanak; befogadja őket, ha segítségre szorulnak és erről az illetékesek jelzést kapnak – de nem »törődik« velük, ha jelzés hiányában nem kerülnek kapcsolatba a rendszerrel stb.” (részlet a *Nemzeti Ifjúsági Stratégiából*).

Jegyzetek

¹ Itt egy lélegzettel próbálunk utalni a „gyerekkor halála” névvel illetett jelenségvilágra, s a „késleltetett felnőttkor” tüneteire is, a biológiai és a társadalmi érettségi olló végletes szétnyílására.

² Miképp az intézményes iskola, illetve a kötelező oktatás a 19. században terjedt el Magyarországon, úgy az oktatásról leváló ifjúságügy, az iskolán és a családon kívüli szocializáció a 20. század terméke. A második világháború után, de leginkább 1968-hoz köthetően, a gazdasági-társadalmi változások felgyorsulásával a fejlődéshez legrugalmasabban alkalmazkodó fiatalok súlya megnőtt. A posztindusztriális társadalmakban megjelent az ifjúság mint önálló kategória és a szabadidő mint önálló entitás, illetve az ezzel foglalkozó elméletek, konstrukciók, gyakorlatok, vállalkozások, iparágak.

³ Gondoljunk csak a diákok műkedvelő művészeti tevékenységének izgalmas történetére. Az esetek túlnyomó többségében a karizmatikus művészeti vezető (rendező, karnagy, festőművész) rendre – a fiatalos művészeti tevékenységet, kifejezőmódot, üzeneteket vállalva – konfliktusba kerül az iskola (olykor a politikai hatalommal egybefonódott, olykor ettől akár függetlenedő) establishmentjével, s a fiatalok melletti választása jobbra az iskolából való kivonulással jár. Szerencsés esetben, ha közművelődési vagy kulturális intézmény, szintén készen áll a befogadásra, mediálásra.

⁴ Néha önfeledten ott is tilalomfát állítottak az iskolagazgatók, ahol ez nem is állt jogukban – lásd az utóbbi hónapok magyarországi diákmozgalmait, hálózatait.

⁵ Holott a világ ennél sokkal színesebb, például: sport, turizmus stb.

⁶ Persze függ ez attól is, hogy még az oktatási rendszerben részt vevő, önálló jövedelemmel nem ren-

delkező, vagy már munkába állt fiatalról van-e szó. Ezen váltás-változás ugyanis még a fiatalok körében is alapjaiban alakítja át a fogyasztási szokásokat.

⁷ Történelem próbálkozások az iskolai órán az iskolai falakon túllépő fejlesztői tevékenységek elméleti tárgyalására, de ez sem lép túl a hagyományos szerepfelfogáson, megmarad a tanár központi szerepe, s nem nyílik mód a valódi közösségi szerepek kialakulására. A „közösségi iskola” magyar változatában, a Vészi János megjövendölte utópisztikus „alfákban” teoretikusan megjelent a hagyományos, naiv közösségi-művelődési szinterek olyan integrációja, amely „megőrizve szünteti meg” az iskolát, de a társadalmi praxis néhány szigettől eltekintve nem volt nyitott erre a megoldásra. Más oldalról tanúi lehettünk, ahogy a totális bekebelezésre törő iskola a gyerekek-serdülők civil világát, az úttörőszöveget és a KISZ-t is „benyelte”.

⁸ A háznép középkori értelmezése szerint a családba beletartoztak az egymással vérségi és függőségi (!) kapcsolatban állók (úr, felesége, gyerekek, inasok, cselédek, rokonok, fattyak, alkalmazottak, segédek, tanoncok, szolgálok, gyerekek), mintegy 14–15 fő. „Egy familiához számlálatnak mindazok, akik magoknak külön nem főznek, együtt táplálatnak és egy asztalon, kenyéren élnek, akár ezek házások legyenek, akár nem” (1784-7 népszámlálásról).

⁹ Nukleáris vagy magcsaládnak az a formáció tekinthető, amelyből bárkit „elvéve” már nem beszélhetünk családról, azaz magcsalád az, ha csak két generáció él együtt, amely egyenesági leszármazási kapcsolatban van egymással

¹⁰ Függ ez attól is, hogy még az oktatási rendszerben részt vevő, önálló jövedelemmel nem rendelkező, vagy már munkába állt fiatalról van-e szó. Ezen váltás-változás ugyanis még a fiatalok körében is alapjaiban alakítja át a fogyasztási szokásokat.

Irodalomjegyzék

[Fulghum, R.](#) (2010): Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes. Park Kiadó, Budapest.

Nagy Ádám és Trencsényi László (2012): *Szocializációs közegek a változó társadalomban, a nevelés esélyei: család, iskola, szabadidő, média*. ISZT Alapítvány, Budapest.

Nemzeti Ifjúsági Stratégia. (2009) *Új Ifjúsági Szemle*, 24.sz. <http://www.parlament.hu/irom38/09965/09965.pdf>

Nagy Ádám
társadalomkutató,

Eötvös Lóránd Tudományegyetem PPK

Trencsényi László

habilitált egyetemi docens,

Eötvös Lóránd Tudományegyetem PPK